

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KARÁDY KATALIN ÉS WINSTON CHURCHILL TITKOS ROMÁNCA BALATONFÜREDEN

2000-ben érdekes cikk jelent meg a Magyar Nemzet hasábjain Churchill angol politikus és Karády Katalin füredi találkozásáról és fellebbanó szerelméről. Akkor hosszas kutatás után, mivel semmi nyoma nem volt, ami alátámasztotta volna ezt a kiemelkedő történelmi eseményt, arra a következtetésre jutottam, hogy a sztori valószínűleg csak a cikkíró képzeletének szülötte. Tagadhatatlan viszont, hogy az írás érdekes és a szerzőnek a történet mellett szóló érvei és a „bizonyítékok” elég meggyőzőek, ha olyan valaki olvassa el, aki nincs legalább nagyjából tisztában a tényekkel. Őszintén szólva, első olvasásra még nekem sem tűnt fel semmi különös. Aztán alaposabban elolvassva, kezdtem kételkedni a hitelességében. Kezdve azon, hogy a „falumúzeumban” (egész pontosan: Helytörténeti Gyűjtemény) nem található sem Winston Churchill szivarvágója, sem pedig Karády Katalin törött nyelvű teniszütője. Eddig egyetlen egy történettel sem találkoztam, leszámítva a Magyar Nemzetben megjelentet.

Néhány hét múlva pedig, Angliából telefonon is érdeklődtek a relikviák után, mondván olvasták a kérdéses cikket. Akkor kezdtem el alaposabban utánanézni a témának és akkor azzal, hogy Füreden biztos nem történhetett, lezártam tekintetem a kérdést. 2004 januárjában dr. Kubassek János, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója füredi látogatásakor mesélte milyen érdekes cikkel találkozott kutatásai során. Gyorsan kiderült, hogy ugyanarra az írásra gondolunk. Beszélgetésünket követően úgy gondoltam, hogy nem ártana tisztázni ezt a kérdést. Talán így megelőzhetjük azt, hogy valaki könyvet szentel Churchill kalandjának.

Először is következzen a kérdéses írás, majd utána az én észrevételeim.

Benyovszky László: Sir Winston Churchill: Summer on the Lake (Balatoni nyár): Lappangó remekművek = Magyar Nemzet 2000. június 24. 36. p.

„Sir Winston Churchill mozgalmas életét nem kell bemutatni az olvasónak.” „...”, 1929-ben európai tanulmányútra indult, s többek között eljutott Magyarországra is. Churchill három hetet szándékozott a Balaton partján tölteni, s itt elsősorban a Badacsony poszt-szecessziós megörökítésével kívánt foglal-

kozni, ám terveit az élet megghiúsította. Találkozott ugyanis valakivel, akiről több mint alapos okunk feltételezni, hogy nem más, mint Karády Katalin (erről tanúskodik többek között Churchill fotóalbuma, illetve a Karády naplójába ragasztott kép). A középkorú Churchill és az éppen nagykörűvé vált színinövendék a füredi tenispályán találkozott egymással, s románcuk hevességét a helybéli anekdoták máig őrzik, nemkülönben a falumúzeum egy tárlója, ahol együtt látható Churchill szivarvágója és Karády Katalin törött nyelvű teniszütője. A viharos kapcsolatot titokban kívánták tartani, de alkotóművészetükben mindketten megjelenítették. Karády Katalin állítólag személyesen írta a Hamvadó cigarettavég című slágerének szövegét, igaz, hamvadó szivarvéget említve, de mivel ez prozódiailag nem jött ki, producere az ismert módon átírta a szöveget. Churchill pedig egy kisregény-nyel adózott Karádyval töltött három hetének.

Sir Winston **Balatoni nyár** című műve 1938-ban magyarul is megjelent, ám Karády Újszászy tábornoknál személyesen intézkedett bezúzatása ügyében, s nem eredménytelenül.

A műben az ifjú angol festő éppen csipőre tett kézzel, szivarozva sétál a füredi tenispálya mellett, amikor egy teniszlabda leveri fejéről új, nyúlszőr cilinderét. Párbajra gondol hősiünk, ám amikor megpillantja a labda gazdáját, Katinkát, nagyot dobban a szíve,

1929 – baráti társaság a balatonfüredi Anna vendéglőben. Churchill szájában elmaradhatatlan szivarjával próbálja felvenni a magyar nyelvű társalgás fonálát.

A kép vélhetően montírozott

s rejtélyes okoknál fogva leolvassa a szemközti bodega feliratát: „Lengosz, pelecájnte”. Ebből az angolos műveltségű Katinka arra következtet, hogy a jóvágású angol úr lángosra, illetve palacsintára invitálja, amelyet szintén rejtélyes okoknál fogva nem utasít vissza, s odahagyva báró Ecsedy Mátét, beül Murchill-lel (Churchill alteregója a regényben) a söntésbe.

Ám a vérig sértett Ecsedy báró nem hagyja annyiban a dolgot, közvetetten inzultálja az angol „jöttmentet”, s kétszer annyi palacsintát rendel Katinkának a szomszéd asztaltól, mint a takarékos angol, és azt ordítja, hogy „így mulat egy magyar úr!” Murchill először is elfogyasztja Ecsedy palacsintáit, majd félreérthetetlen jelét adja ökölpárbajra való hajlandóságának, mert egy kimért meghajlás után orrba vágja Ecsedyt, akit ezek után a füredi szívkórházba szállítanak, s többet elő sem kerül a könyv lapjain. Románcuk intim részleteit Churchill jótékony homályban hagyja, s inkább kifinomult, művészetekről szóló beszélgetéseiket rögzíti, illetve gasztronómiai élményeiket ecseteli szemléletes módon. Így ismerkedtünk meg közös hekkvacsorájuk részleteivel, illetve megtudhatjuk, hogy hölgyeknek nem szabad egymás után sajtos-tejfölös lángost és kakaós palacsintát fogyasztaniuk, valamint hogy a kovászos uborka jó. A történet legfájdalmasabb pillanata a búcsúzás, amikor is Murchill felszállni készül a füredi vicinálisra, elmaradhatatlan szivarjának parazsa pedig a forró ölelés közben Katinka negligzójába esik, ám a hamvadó kis fehér parázs végül alant kihull, s így Katinka nem lobban lánggra.”

Eddig a cikk. A történet érdekes, csak nem igaz.

Karády (Kanzler) Katalin Budapesten született, 1912. december 10-én. Apja kiszámíthatatlan természete, a lóverseny iránti szenvedélye megkeserítette családjá életét. Tizenhat éves korában, a család nyomasztó légköréből menekülve, feleségül ment a nála 30 évvel idősebb Vargha Rezső adóhivatali főtiszthez. A házasság nem tartott sokáig. Elváltak. Ettől kezdve kérdéses, hogy miként, miből tartotta fenn magát. Karády naplójában csak arra utal, hogy megismerkedett egy Budapesten időző gazdag angol vagy amerikai férfival, aki elutazása után is támogatta: „Az ismeretlen idősebb férfi volt, de olyasvalaki, akinek minden mozdulatán és hangsúlyának árnyalati rezdülése in is érezni lehetett a választékosságot. Olyan kellemesen gazdag, amilyeneket mi, pesti nők többnyire csak filmekben látunk. Magyar születésű, de már hat éves korában külföldre került, és nem is beszél anyanyelvén. Londoni pénzember, Amerikában is érdekeltégei vannak. Mindez inkább odavetett megjegyzé-

sekből, félszavakból és a barát kotnyeles, de megilletődött indiszkréciójából tudódott ki; ő maga keveset beszélt önmagáról, eleinte éppenséggel semmit”„Az új ismerőssel sokat sétáltam és üldögéltem. Merem állítani, hogy az első férfi volt, akinek a számára mindig akadt mondanivalóm. Az első férfi, aki engem sem untatott soha. Mert addig nagy és intim kibeszéléseket mindig csak nőkkel tudtam rendezni. Már-már azt hittem, hogy igazán csak nő értheti meg az embert, a lélek legfinomabb apróságai iránt csak bennük találatik megfelelő érzékenység.”

A művészpályán Karády (akkor még Kanzler) Katalint egy másik férfi indította el, jó tíz esztendővel később, mint ahogy a cikk szerint a flört megtörtént. A harmincas évek végén találkozott Egyed Zoltánnal, író-újságíróval, s a színikritikus csalhatatlan érzékével és tapasztalatával azonnal felfedezte benne a tehetséget. A művészi pályán befutott karrierje ezután következett. Rendkívüli népszerűsége tett szert. Ennek köszönhető Újszászy Istvánhoz (a magyar katonai hírszerzés főnöke) fűződő ismeretségét - kapcsolatát. Karády ellenállási akcióit Újszászy „fedezte” egészen addig, amíg német megszállást követően, 1944 áprilisában a Gestapo mindkettőjüket le nem tartóztatta.

Karády - vagy szerencséje volt és a börtönben elfeledtek róla az összeomlás heteiben, vagy - ami valószínűbb - már ismertségének és népszerűségének köszönhetően köszönhetően - életben maradt. 1951-ben az új rendszerből kiábrándulva elhagyta az országot. 1990. február 7-én hunyt el az Egyesült Államokban. A Farkasréti temetőben van eltemetve.

Újszászy ismeretségei révén szintén túlélte a német megszállást és nyilas terrort, de 1947-et követően áldozatul esett a politikai tisztogatásoknak.

A feltételezést, miszerint az angol pártfogó Winston Churchill lett volna, tulajdonképpen maga Karády cáfolta meg, mert az illető „magyar születésű”, továbbá az a tény, hogy Churchill soha nem járt Magyarországon.

Ami az állítólagos irodalmi megörökítését illeti a „titkos románc”-nak, némileg ellentmond az tény, hogy Churchill (1874. november 30-án született a Blenheim-kastélyban, az Oxfordshirei Woodstockban) egyetlen regényét 23 éves korában kezdte el írni Indiában „Affairs of State” („Államügyek”) címen. A regény előbb folytatásokban a „Macmillan's Magazine” folyóiratban jelent meg, végleges címe „Savrola” lett. A regény egy képzeletbeli Földközi-tengeri országban (Ruritánia) lezajló forradalmi eseményeket írja le, amelynek szellemi vezére a címszereplő. A történet természetesen nem nélkülözi a szerelmi szálat és az önéletrajzi vonatkozásokat sem. Önálló kötetként 1900-ban jelent meg először. Mindamellet maga a szerző sem tartotta sokra ezen irodalmi alkotását, bár a könyv több kiadást is megért, utoljára 1954-ben a szerző 80. születésnapja alkalmából. De nem ezért a művéért adták Churchillnek az irodalmi Nobel-díjat 1953-ban, hanem a II. világháborúról írott munkájáért. Valószínűleg valamelyik későbbi kiadás időpontja készíthette a kérdéses cikk íróját (szerinte 1938-ban jelent volna meg magyarul) arra következtetésre, miszerint a regényt Churchill és Karády titkos románc ihlette volna. Ez esetben érthető lenne Újszászy István könyvbevezetési akciója, hogy igyekezett eltüntetni a minden bizonynyal kínossá válható ismeretség nyomait, bizonyítékait. Ez ugyanakkor azt is megmagyarázná, hogy miért nincs könyv: Újszászy tábormok eltüntette az utolsó darabig. (Bár szerintem, akármilyen hatékonyan hajtották volna végre a tábormok utasítását, néhány példány biztos megmaradt volna.) De mi oka lett volna Karádynak arra, hogy erre kérje új barátját? Ennyire kínos lett volna neki a majd tíz évvel korábbi kalandja?

Amennyiben Churchill járt volna hazánkban, és ismeretsége volt a 16–17 éves, frissen elvált fiatalasz-

szonnyal, akkor Karády Katalin az országból való távozásakor nyugodtan kérhette volna a politikus segítségét és támogatását, hiszen W. Churchill 1951-1952-ben ismét kormányfő volt.

De Karády nem tette. Inkább csendben eltűnt Brazíliában, majd az Egyesült Államokban élt.

Én még abban is kételkedem, hogy Karády egyáltalán járt-e valaha Füreden. Hogy miért gondolom így? Egyrészt a helyi sajtóban ennek semmi nyoma. Természetesen erre azt lehet mondani, hogy 1929-ben ő még annyira ismeretlen volt, hogy erről az eseményről nem számoltak be. Ez igaz, de amikor már ünnepelt filmszínész lett, valószínűleg visszatért volna a fiatakkori románc helyszínére. Ennek már biztos, hogy nagy visszhangja lett volna. Ki tudja, talán még díszpolgárnak is megválasztották volna.

Továbbá: Füreden nem létezett Anna vendéglő. Annuska-nyaraló igen, de ez mégsem ugyanaz. Az 1920-as, 1930-as években nem árultak „hekket” (lásd: „hekkvacso”) a Balatonnál. E tengeri hal a hetvenes években jelent meg a tóparti vendéglők étlapján. Az pedig, hogy a „szívkórház” (lásd: báró Ecsedy ambuláns ellátása) a kérdéses időszakban még nem szívkórház, hanem „Erzsébet szanatórium” volt, már „elhanyagolható” részletkérdés.

Feltételezve a Churchill és Karády között kialakult kapcsolatot, az szerintem nem Füreden történhetett volna. Mint szórakozóhely inkább szóba jöhetett volna a déli part üdülőhelyei közül valamelyik, talán Balatonföldvár. Ha Karády egyáltalán eljött a Balatonra angol csodálójával, pártfogójával, az valószínűleg itt történhetett. Balatonföldváron valóban megfordult, gróf Széchényi Emil villájában vendégeskedett, amint arról az épület falán levő emléktábla szövege tanúskodik, többek között említve Karády Katalint is. Elképzelhető, hogy teniszezett Földváron. Viszont ott nincs falumúzeum, és az Anna-vendéglőnek sincs nyoma. Itt természetesen megfordulhatott Karády Katalin úgyis mint éppen felserdült fiatal hölgy, éppúgy mint a már ünnepelt színésznő. De tekintve, hogy Winston Churchill ismereteink szerint Magyarországon sem járt, nemhogy a Balatonnál, sőt netalán Füreden, úgy kénytelen vagyok azt a feltételezést megkockáztatni, hogy a szóban forgó románc annyira titkos volt, hogy még maguk az érintettek sem tudtak róla.

Felhasznált irodalom:

- Benedek István Gábor: Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte... Budapest, 1998.
 Sebastian Haffner: Churchill. Budapest., 2003.
 Karády Katalin: Hogyan lettem színésznő? Budapest., 1989.
 Magyar Nagylexikon. Budapest, 1999-2004.
 Keith Robbins: Churchill. Budapest., 1997.
 Vlagyimír Truhanovszkij: Winston Churchill. Budapest., 1976.